

Wouter Kusters, Jan Hein Mooren, Jannemiek Tukker, Klaas IJkema, Sam Gerrits, Jan Dirk Blom (Onder redactie van Freek Boon en Will Pantjes): 'Verbeelding, Geestelijke Verzorging en Psychiatrie.' Zes perspectieven vanuit wetenschap, kunst en theologie. Uitgeverij Eburon Academic Publishers, Delft 2008. ISBN 9789059722729 (Overige gezondheidszorg, Psychiatrie/1)

Soort boek/Stijl: Dit boek bevat de bewerkte lezingen van het op 29 november 2007 in Delft gehouden symposium 'Wat een Verbeelding..., 600 jaar JorisKapel en Geestelijke Verzorging'. Zes auteurs schrijven vanuit verschillende perspectieven over verbeelding, geestelijke verzorging en psychiatrische zorg. De bundel is bedoeld voor een breed publiek. De stukken zijn goed leesbaar en voorzien van illustraties. Bij ieder stuk zijn vragen die tijdens het symposium gesteld zijn, opgenomen.

Over de schrijvers: Wouter Kusters is filosoof, schrijver en taalkundige en heeft zelf psychoses gehad. Jan Hein Mooren is universitair docent Psychologie van zingeving en levensbeschouwing, alsmede docent Methodiek geestelijke begeleiding aan de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht. Jannemiek Tukker is beeldend kunstenaar en grondlegger van het lineairisme. Klaas IJkema studeerde theologie en is parttime predikant in Wijk bij Duurstede en als adviseur verbonden aan het Instituut Mens en Organisatieontwikkeling (IMO). Sam Gerrits is geochemicus, schrijver en journalist. Hij schreef evenals Wouter Kusters mee aan het op eigen ervaringen gebaseerde boek *Alleen. Berichten uit de isoleercel*. Jan Dirk Blom is als psychiater en plaatsvervangend A-opleider verbonden aan de Parnassia groep te Den Haag en Universitair docent bij de vakgroep Psychiatrie van de Universiteit Groningen. Freek Boon en Will Pantjes zijn geestelijk verzorgers bij de GGZ Delfland.

Korte beschrijving: Het eerste stuk is van Wouter Kusters, die schrijft over verbeelding bij psychose. Hij vertelt over de psychose als een verwarrende, beklemmende én fantastische wereld, een voortdurende droomwereld zonder normale-mensentijd. Jan Hein Mooren benadrukt het belang van het gebruik van de vaak uit zeer diverse tradities voortkomende verbeeldingskracht (bijvoorbeeld van o.a. Scandinavische goden tot aan visualisaties van moderne ultieme omgevingenarchitectuur) binnen de geestelijke verzorging. Vaak zijn ze terug te vinden als elementen in levensverhalen en levensbeelden van cliënten. En Jannemiek Tukker beschrijft en laat via illustraties van o.a. haar transparante cel zien hoe haar psychotische werkelijkheid was. Haar kunstuitingen vallen onder lineairisme en 'outsider art'. Daarbij legt ze uit waarom het op deze manier uitdrukken van de verbeelding zo belangrijk is en hoe dat in zijn werk gaat. Vervolgens gaat Klaas IJkema in op de verbeelding die de ziel stuurt, omdat de verbeelding de mens helpt bij hoogte- en dieptepunten die hij ervaart in zijn leven. Sam Gerrits beschrijft hoe in verschillende eeuwen en diverse culturen tegen 'waan-zinnigen' aangekeken werd, om vervolgens in te gaan op de huidige manier van omgaan met psychotische

patiënten, die veelal niet echt begrepen worden. Jan Dirk Blom vertelt dat hallucinaties van alle tijden zijn en bij vele mensen voorkomen en hij legt uit hoe tegen hallucinaties aangekeken werd. Hij licht toe hoe met behulp van MRI-onderzoeken bij personen met akoestische hallucinaties (stemmen) hersenactiviteit zichtbaar wordt gemaakt en beïnvloed kan worden. Tenslotte beschrijft B.K.P. Griffioen, beheerder van het Joris museum, de geschiedenis van de Delftse JorisKapel.

Wat viel op: Dit boek bespreekt verschillende manieren van wat er met verbeelding gedaan wordt en dat maakt dat er verschillen en overeenkomsten opvallen. Dan wordt duidelijk dat wat als normaal en niet normaal wordt beschouwd veel overeenkomsten kent. En dat we ook kunnen leren van de diverse uitingsvormen van verbeelding. Ook ben ik nog bezig met de opmerking van Sam Gerrits. Die schrijft dat niemand van de deskundigen precies kunnen uitleggen wat een psychose is. En als dat niet duidelijk is, is het voor een goede behandeling van mensen met psychosen goed dat (ex)-patiënten proberen te verduidelijken hoe zij dat hebben ervaren. Drie van die pogingen zijn in dit boekje opgenomen. Ze gaan daarbij meer in op algemene achtergronden en geschiedenis dan op het persoonlijke verhaal.

Citaten: Pag. 11-12 Wouter Kusters: 'Waanzin is een soort droom, maar met open ogen: het is een *waakdroom*. De psychoot in de waakdroom droomt dat hij bijna wakker is, maar nog net niet helemaal.(...) De wereld wordt een droom. Als je niet waanzinnig bent en ook niet droomt, dan *stroomt* de tijd als een rivier. Maar in de waakdroom van de waanzin beland je in een draaikolk, waterval, ijsfontein.'

Pag. 25-26 Jan Hein Mooren: 'Bij bestaansoriëntatie is zowel de algemene functie van verbeelding in het geding als de verbeelding in de meer specifieke zin van de gefantaseerde, alsook de verbeelding als constructief gebruik van vroegere ervaringen. We kunnen dit ook anders zeggen. Bij bestaansoriëntatie gaat het om een complex proces. Daarbij raakt beeldvorming gebaseerd op (actuele dan wel voorbije) zintuiglijke ervaringen nauw verweven met wat van binnen aan voorstellingen en gedachten leeft en ontstaat als we denken over wereld en kosmos, leven en dood.'

Pag. 52 Jannemiek Tukker: 'Niet alleen de stijl en thematiek zijn belangrijk bij mijn kunst, maar ook de handeling zelf is dat. Door de concentratie op het zetten van lijnen en het voorkomen van vlekken kom ik in een aangename trance. Deze meditatie zorgt ervoor dat gedachten vrij kunnen komen en gaan en dat ik me kan ontspannen. Hierdoor ontstaan er nieuwe ideeën en weet ik de bron van mijn eigen verbeelding aan te boren. De meditatie maakt het ook mogelijk om verkrampde ideeën uit de psychose te bekijken en te gebruiken. (...) Dit alles doe ik niet met een therapeutisch of genezend doel voor ogen, maar enkel ter communicatie.'

Pag. 74 Sam Gerrits: 'De vakliteratuur gaat eigenlijk net zo met wanenlijders om: psychotici worden met een zekere reserve beschreven, en meestal van buitenaf. De onderliggende gedachte is vaak deze: een gek is een niet functioneel tandwiel in het systeem, en moet dus geïsoleerd. Hardnekkige krankzinnigen worden verwijderd en in instellingen opgesloten. Maar wie verder kijkt, ziet dat de informatie die psychotici aanleveren vaak wel degelijk ergens over gaat, al zijn hun uitingen dan cryptisch, en

dat gekken het regelmatig over dezelfde zaken hebben.'

Recensies: <http://www.humanistenforum.nl/nieuws.php?id=215>

'Bijzonder boek over verbeelding Delft - In het boek *Verbeelding, Geestelijke Verzorging en Psychiatrie*, dat verscheen bij de uitgeverij Eburon, geven zes auteurs hun visie op Verbeelding. Goede verbeelding geeft zin aan ons leven, maar angsten en wanen zorgen voor vervormingen. Docent Jan Hein Mooren van de Universiteit voor Humanistiek gaat in op de waarde van verbeelding voor de geestelijke verzorging. Mensen vormen zich een 'ultieme omgeving' met de verbeelding als aansturende kracht. De filosoof Wouter Kusters biedt een indringende kennismaking met de tijdsbeleving in een psychose. Hij neemt ons mee in een verwarrende, beklemmende én fantastische wereld. Beeldend kunstenaar Jannemiek Tukker bespreekt de uitbeelding van de psychotische werkelijkheid. Haar werk plaatst ze in de context van de outsider art en het lineairisme. Voor theoloog Klaas IJkema is verbeelding de stuurmanskunst van de ziel. Verbeelding helpt de mens zich te verhouden tot de hoogte- en dieptepunten van bestaanservaringen. Schrijver Sam Gerrits reist door werelden van waanzin en vertelt over de omgang met psychotische patiënten. Met humor belicht hij de positie van 'waanzinnigen' in andere tijden en culturen. Hij vergelijkt dat met onze manieren van omgang met psychotische patiënten. Moderne technieken die hallucinatoire hersenactiviteiten zichtbaar maken en beïnvloeden hebben volgens psychiater en onderzoeker Jan Dirk Blom betekenis voor ons begrip van verbeelding. Hij legt de betekenis ervan uit voor ons begrip van verbeelding. Het boek besluit met een korte historie van de Delftse JorisKapel.